

УДК 371.036

ТРАДИЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ

Мочан Тетяна Михайлівна,
м.Мукачево

У статті розглядаються основні традиції та визначаються перспективи вдосконалення естетичного виховання школярів, в умовах реалізації сучасної освітньої парадигми.

Ключові слова: естетичне виховання, реформування системи освіти, модернізація освіти.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку системи національної освіти зумовлений перебудовою суспільства, спрямованою на оновлення, пізнання та використання своїх історичних витоків. Саме тому серед завдань сучасного реформування системи освіти естетичне виховання посідає особливе місце, а мистецька освіта має стати інструментом розвитку творчої природи дітей і молоді, що забезпечить їхню здатність конструктивно змінювати світ, уявляти і, власне, робити його кращим, жити за законами добра і краси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз джерельної бази свідчить, що у дослідженні проблеми естетичного виховання сходяться різні концептуальні підходи, філософські, соціальні, педагогічні й психологічні ідеї.

Функціонування структурних елементів естетичної свідо-

мості – погляду, почуття, ідеалу, смаку, оцінки, потреби тощо та питання теорії й методики естетичного виховання у навчальному процесі досліджували Н. Миропольська, О. Рудницька, Г. Кутузова та ін.. Теоретико-методологічний аналіз проблем естетичного виховання, зокрема виховання естетичного смаку, міститься в роботах С. Долуханова, Л. Левчука, М. Шевченка, Т. Олійник. Фундаментальні і прикладні питання формування й розвитку естетичних смаків досліджувались М. Гончаренко, Н. Калачник, О.Леонтьєвим, С.Рубінштейном, а формуванню естетичної свідомості присвячені праці Г.Арзямова, М.Гальнегіна, М.Кагана, М.Киященко, О. Маленицької та ін.

Різні аспекти формуванні естетичних поглядів молоді досліджували І. Бех, В. Бутенко, Н. Бутенко, І. Зязюн, Л. Масол, Н. Миропольська, Г. Падалко.

Питання історії естетики та естетичного виховання вивчалися такими вченими, як В. Асмус, М. Берковський, В. Бичков, Л. Брагіна, І. Іваньо, М. Каган, О. Лосев, О. Миронов, М. Овсянников, З. Смірнова, В. Шестаков, Д. Чижевський та ін. Так, в своїй науковій роботі Г. Горбулічем обґрунтовано провідні напрямки художньо-естетичного виховання молоді у світі, основні ідеї та

підходи, що є конструктивними для української освітньої системи [3].

Водночас, на нашу думку, ще обмаль наукових робіт присвячених висвітленню досвіду естетичного виховання молоді і, зокрема в Закарпатському регіоні.

Мета статті полягає у розкритті традицій та перспектив естетичного виховання школярів у контексті реформування української освіти в умовах Закарпаття.

Вклад основного матеріалу. Нові соціально-політичні і економічні умови сучасної дійсності створюють основу для реформування всієї системи освіти і виховання, яка передбачає внесення певних змін у зміст навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи і позашкільної освіти. Насамперед потрібно створити у школі таку педагогічну атмосферу, яка б сприяла формуванню особистості, здатної до оцінювання власної діяльності, самостійного вироблення життєвої позиції, що ґрунтується на міцних моральних переконаннях, прилученню учнів до багатоманітного світу мистецтва, формуванню ціннісного ставлення до нього; розвиток інтересів, здібностей, творчої індивідуальності школярів у вільний час.

Своє бачення щодо моделювання нової освітнянської стратегії висловив П. Саух. На думку ученого, традиційна освітнянська парадигма вже не спроможна формувати суспільство та вести його за собою. П. Саух стверджує, що нинішня ситуація вимагає подолання односторонності класичного фундаменталізму і неklasичної фрагментарності в освіті на основі постнекласичної (культурно-особистісної моделі освіти). У зв'язку з цим моделюється нова освітнянська стратегія, що ґрунтується на модернізованій світоглядній орієнтації, реконструкції змісту, методів і форм освітнього процесу. Нова модель освіти має не лише зберегти домінуючу професійну функцію в освіті, але й стати засобом забезпечення свободи саморозвитку людини і суспільства на основі їх гармонії та історичного самозбереження [4, с. 230].

Зрозуміло, що реформування української освіти передбачає підготовку і видання підручників, наповнених національним змістом, методик і програм з усіх предметів, що сягатимуть у багатотисячолітній пласт історії рідного народу з врахуванням загальнолюдських цінностей, приведення мережі освітніх закладів у відповідність із національним складом населення, підготовку і перепідготовку національних кадрів тощо. Саме тому має реалізуватися послідовно принцип: кожному народові – рідна школа, рідна мова. Адже національна школа – це необхідна умова, реальність сьогодення, один із найважливіших компонентів життя народу [7].

Сучасні соціально-економічні й культурологічні реалії вимагають освоєння цінностей минулого, що успадковуються, і пристосування до нових соціокультурних потреб виступають важливим виявом культуротворчого процесу, який має спрямовуватися на: розширення впливу реально діючого поля мистецтва на особистість школяра; прилучення учнів до його багатоманітного світу, формування ціннісного ставлення до нього; розвиток інтересів, здібностей, творчої індивідуальності школярів у вільний час. На основі художнього досвіду і розвинутого естетичного сприйняття формуються естетичний смак, тобто здатність оцінювати і відрізнити прекрасне від потворного, класичне від одноденного, високохудожнє від функціонального. Для здійснення естетичної оцінки треба вміти аналізувати, порівнювати, робити висновки, а щоб здійснити ці операції, треба мати знання у галузі естетики та мистецтва, досвід спілкування з найбільш прекрасними творами, тобто мати естетичні й художні ідеали. Усе це може вирішально впливати на поліпшення естетичного виховання школярів.

Ураховуючи те, що сучасний школяр дуже змінився, у відповідності з умовами життя, змістом й організаційними формами роботи, має змінитися і підхід до діяльності різновікових об'єднань. З нашої точки зору, тільки за умов коли відбувається не просто інтеріоризація дитиною визначених учителем, програмою педагогічних і методичних впливів, а й “зустріч” окресленого і суб'єктивного досвіду, ушляхетнення, перетворення останнього, що й утворює “вектор” індивідуального розвитку учнів, коли вчитель бере до уваги суб'єктивний досвід учня, удо-

сконалює його, а не відкидає як неістотний непотріб. Найбільш вдало це відбувається тоді, як наголошує О. Вишневський, коли колектив побачить позитивні риси школяра, зацікавиться ним, а він переживає радість визнання, знаходить спільні інтереси зі своїми товаришами [1].

Отже, спільними зусиллями дорослих і дітей можна створити сприятливі умови для формування системи цінностей особистості, моделювання процесу виховання засобами мистецтва у конкретній школі; повноцінного використання художньо-естетичного середовища; організації спілкування школярів у ньому з широким спектром варіативності видів і змісту діяльності, що зумовлюють співіснування та взаємодію середовища й особистості.

Як показують результати нашого дослідження, важливою для сучасних педагогів є вивірена практикою послідовність розвитку естетичних ідей, естетичних смаків учнів, відображена у педагогічній спадщині багатьох педагогів. Естетичне ставлення до життя визначає такі особистісні тенденції: бачення, розуміння, освоєння, створення краси і гармонії у праці, пізнанні, ставленні до природи, людей, самого себе; потреба в якнайповнішому розкритті естетичного змісту життя, розвиток естетичних почуттів; естетичних дій як необхідний елемент будь-якої діяльності, загальна естетизація життя як вияв високої духовної культури, художня творчість у різних формах тощо. Надзвичайно важливе значення має естетична соціалізація особистості. Насамперед мова йде не лише про носія знань, а й особистості, яка спроможна реалізувати себе на ринку праці, бути неординарною, творчою особистістю, з великим бажанням розкритися та вдосконалюватися в сучасному індустріальному суспільстві.

Потрібний не лише глибокий аналіз сучасної теорії естетичного виховання дітей, але й вивчення, аналіз, узагальнення та творче використання позитивного педагогічного досвіду, нагромадженого впродовж усієї історії людства. На думку Ю. В. Максимчук, “Такий підхід дозволяє у процесі естетичного виховання формувати їх науковий світогляд, морально-правову свідомість, художньо-естетичну культуру; активно залучати їх до таких видів мистецтва, як художня література, музика, образотворче, театральне, кіно- та фотомистецтво, архітектура, ландшафтне мистецтво; сприяти розвитку професійних якостей (духовних, комунікативних, психологічних, пізнавальних, організаторських, креативних); впливати на розвиток естетичних інтересів, потреб, уявлень, знань, понять, вмінь та способів естетичної діяльності” [5, с. 69].

Отже, на основі аналізу теоретико-методологічної бази дослідження можна стверджувати, що для естетичного виховання учнівської молоді у сучасних умовах важливими є такі засади: формування моральності молоді людини повинно здійснюватися на основі й у процесі засвоєння моральних художньо-естетичних ідеалів, створених у літературі, музиці, візуальному мистецтві; пізнання мови мистецтва, літературна і літературознавча підготовка розглядаються не як самоціль, а як важлива умова проникнення у різні види мистецтва; у процесі засвоєння мистецтва й науки повинен здійснюватися розвиток таких психічних якостей особистості, як уява, образне мислення, фантазія, емоційний відгук; мають бути створені умови для виявлення творчого потенціалу молодого покоління. Не можна не погодитись з думкою С. Русової, що “Естетичне виховання завше викликає творчі сили і утворює цінності духовні, моральні і матеріальні. Без щирого творчого вогню усі знання залишаться, як мертві досліди, як здобутки спостережень та пам'яті, а не дадуть дитині коштовного багатства власних переживань, перетворень” [6, с. 150].

Не втратили своєї актуальності твердження педагогів, що естетичне виховання учнівської молоді приносить свої результати, якщо зберігається один із важливих педагогічних принципів зв'язку процесу виховання з діяльністю вихованців. Лише у реалізації естетичного в трудовій, суспільній, художній, спортивній діяльності її учасників можна досягти оптимальних результатів. Це дає нам підстави визначити зміст естетичного виховання, який розглядається як процес організованого та цілеспрямованого впливу на естетичний розвиток учнів, в ході

якого у школярів формуються основні естетичні категорії: естетичне сприйняття, судження, смаки, ідеали, почуття.

В основі розвитку творчої активності школярів лежать певні умови організації виховного процесу відповідно до мети і бажаного результату. Такий процес базується на використанні культурно-мистецьких програм, залучення школярів до художньо-творчої діяльності у творчих групах та тимчасових творчих колективах [2, с. 10–11].

Предметом особливої уваги вчителя має бути налагодження діалогу “вчитель – учні”, у якому визначається мета роботи, узагальнюються знання школярів про різноманітність засобів відтворення художнього образу, повторюються основні поняття образотворчої грамоти, що вивчалися на попередніх заняттях, діти засвоюють спеціальну термінологію, організовується сприйняття навколишнього світу, творів мистецтва, дитячих робіт.

У контексті досліджуваної проблеми школа і позашкільні заклади повинні виконувати місію педагогізації сучасного середовища, а саме: вивчати та враховувати соціокультурні потреби учнівської молоді, її ставлення до мистецтва, художні інтереси; визначати конкретні виховні програми, організувати діяльність школярів у галузі мистецтва; об'єднувати зусилля педагогів, працівників культурно-освітніх організацій (театрів, кінотеатрів, музеїв, Народних домів, будинків школяра та ін.), батьків для реалізації окреслених цілей; встановлювати контакти безпосередньо з тими людьми, які залучаються до розв'язання виховних проблем; здійснювати самоаналіз і само-

оцінювання власної діяльності, своїх можливостей у досягненні поставлених цілей, пов'язаних із задоволенням художньо-естетичних потреб та інтересів. Естетичні почуття, які виникають в учнів при спілкуванні з мистецтвом, а саме сприйняття ними піднесеного, героїчного, трагічного, комічного), впливають на їхню свідомість, збуджуючи так звані “центри задоволення”.

Висновки. Результати нашого дослідження дають підстави стверджувати, що естетичне виховання учнівської молоді у сучасних умовах є одним з найдемократичніших способів духовного розвитку особистості, що реалізується у різних сферах життя суспільства. Створення системи естетичного впливу на учня передбачає закладання основи естетичного світосприйняття, формування художніх смаків, оцінки й ідеалів і є однією з ідей реформування української освіти, вивчення, узагальнення і оптимального використання національних традицій естетичного виховання молоді.

Сьогодні доцільно звернути увагу на розвиток мотиваційної сфери учнівської молоді на основі високого рівня ціннісних орієнтацій, формування у них таких важливих потреб, як прагнення до духовного зростання, визначення цілей, програм, планів; виховання мотиваційного компонента, формування здатності до умотивованої рефлексії.

Перспективними напрямками для подальшого дослідження вважаємо вивчення питань особистісно-орієнтованої спрямованості естетичного виховання школярів, формування естетичного світогляду учнівської молоді під впливом засобів масової інформації.

Література та джерела

1. Вишневецький О. Дитиноцентризм і системно-ціннісний підхід до змісту виховання / Омелян Вишневецький // Рідна школа. – 2002. – № 5. – С. 37–39.
2. Водяна В.О. Педагогічні умови розвитку творчої активності підлітків засобами культурно-мистецьких програм: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.07 “Теорія і методика виховання” / В.О.Водяна. – Тернопіль, 2009. – 21 с.
3. Горбулін Г. В. Загальна характеристика напрямів художньо-естетичного виховання молоді у світі / Г. В. Горбулін // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки. – Луганськ, 2010. – № 6 (193), Ч. 1. – С. 136–143.
4. Дубасенюк О. А. Науковий польсько-український освітній форум у контексті процесів глобалізації та інтеграції / О. А. Дубасенюк // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир, 2010. – № 52. – С. 229–233.
5. Максимчук Ю.В. Естетичне виховання студентської молоді у процесі клубної роботи: дис. ... кандидата. пед. наук: 13.00.07 “Теорія і методика виховання” / Максимчук Юлія Володимирівна. – Херсон, 2004. – 220 с.
6. Русова С. Нова школа соціального виховання / Софія Русова. – Катеринослав – Лейпциг: Б.в., 1924. – 151 с.
7. Турияница В.В. Реалізація прав національних меншин Закарпаття на початку ХХ століття в умовах поліетнічного регіону / В.В. Турияница // Науковий вісник Ужгородського державного університету: Серія “Педагогіка. Соціальна робота”. – Ужгород, 2007. – Вип. 11. – С. 151–153.

В статье рассматриваются основные традиции и определяются перспективы совершенствования эстетического воспитания школьников, в условиях реализации требований современной образовательной парадигмы.

Ключевые слов: эстетическое воспитание, реформированием системы образования, модернизация образования .

The article reviews the main traditions and the prospects for improving the aesthetic education of schoolchildren, in terms of the requirements of modern educational paradigm.

Keywords: aesthetic education, reforming the education system, modernization of education.